

Δημήτρης Κορβέλας

Αναχώρηση 2009

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)

Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)

Πρόγραμμα PROGRAM olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)

Ομιλίες ORAL PRESENTATIONS (121 βίντεο /videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>

ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)

Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)

Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33741 & [doi:heal.uoi.13457](https://doi.org/10.13457/heal.uoi.13457)

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Σ7: Διαθήκες Ζωής: Συζήτηση¹

EN Session S7: LIVING WILLS: Discussion²

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟ: Κωνσταντίνος Σιαμόπουλος, Ευγενία Γεωργαντά.

Ομιλίες³

- Γεωργιάδης Γ.-Α. *Εντολή και πληρεξουσιότητα πρόληψης για την περίπτωση δικαιοπρακτικής ανικανότητας.* [YouTube=P3kolhbqTJM](https://www.youtube.com/watch?v=P3kolhbqTJM) 19:46
- Σιαμπάνη Κ. *Αποχαιρετώντας το «ποτέ» και το «πάντα».* [YouTube=MeFlcfGVySM](https://www.youtube.com/watch?v=MeFlcfGVySM) 20:55
- Γεωργαντά Ε. *Παραφράζοντας τον Καζαντζάκη: Δεν ελπίζω τίποτα, δεν φοβάμαι τίποτα, είμαι έτοιμη να πεθάνω.* [YouTube=6hPi7-G9a_Y](https://www.youtube.com/watch?v=6hPi7-G9a_Y) 17:50
- Κουσουνής Α. *Η έννοια του θανάτου μέσα από τα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.* [YouTube=59bi_35m_7E](https://www.youtube.com/watch?v=59bi_35m_7E) 10:22

Σιαμόπουλος Κ, Γεωργαντά Ε, Άνδρας από το ακροατήριο, Γεωργιάδης Γ-Α, Σιαμπάνη Κ, Σιδεράς Δ, Σκοπούλη Γ, Στεφόπουλος Γ, Τσολάκη Μ, Δημολιάτης Γ.

Διαθήκες Ζωής: Συζήτηση: [YouTube=MSxNCSMKm9E](https://www.youtube.com/watch?v=MSxNCSMKm9E) 16:51

Περίληψη

Ορισμός δικαιοπρακτικής ικανότητας και δικαιοπρακτικής ανικανότητας. Αίτηση για υποβολή ενός προσώπου σε δικαστική συμπαράσταση μπορούν να υποβάλουν τα τέκνα, ο/η σύζυγος, οι γονείς του και ο ίδιος ο πάσχων. Δικαστικός συμπαράστατης διορίζεται το καταλληλότερο πρόσωπο. Σε απεργό πείνας ή σε μάρτυρα του Ιεχωβά που αρνείται μετάγγιση, εάν ο ιατρός δεν συμμορφωθεί προς εισαγγελική παραγγελία τελεί ποινικό αδίκημα. — "Διαθήκη ζωής": αδόκιμος όρος. Προτιμητέος ο "εντολή και πληρεξουσιότητα πρόληψης". Η ελληνική νομοθεσία δεν αναγνωρίζει τις προγενέστερες οδηγίες. Δεν σημαίνει ότι δεν έχουν οποιαδήποτε δεσμευτική ισχύ για τον γιατρό. Αποτελούν κριτήριο για την

¹ 29-4-2017 18:00-19:30 **Συνεδρία: Σ7 Διαθήκες ζωής. Συζήτηση:** [YouTube=MSxNCSMKm9E](https://www.youtube.com/watch?v=MSxNCSMKm9E) 16:51. **Άρθρο:** υποβολή 26-9-2022· αποδοχή 7-3-2024· κρίση από ομότεχνους (peer review) όχι. Πρόσβαση **συνδέσμων** 7-3-2024. Αν δεν λειτουργούν: > Κορυφή σελίδας > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελ. 21: υποσημ. 6.

Πώς να **αναφέρετε** αυτό το άρθρο: Σιαμόπουλος Κ, Γεωργαντά Ε, Άνδρας από το ακροατήριο, Γεωργιάδης Γ-Α, Σιαμπάνη Κ, Σιδεράς Δ, Σκοπούλη Γ, Στεφόπουλος Γ, Τσολάκη Μ, Δημολιάτης Γ. «Συνεδρία Σ7 Διαθήκες ζωής: Συζήτηση». Στο: «Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά 1ου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7». Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς, 7 Απριλίου 2024. Άρθρο Σ75: σς 6. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33741> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13457>.

² Summary in page 2. If any **link** does not work: > Top of page > PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

³ **Άρθρα** ομιλητών: > Κορυφή σελίδας > ΠΡΑΚΤΙΚΑ > Συνεδρία Σ7 > 1-4, όπου και σύντομο **βιογραφικό** τους.

απόφασή του: «Οι προγενέστερες επιθυμίες τού ασθενούς οφείλουν να λαμβάνονται υπόψη από τους γιατρούς ακόμη και αν ο ασθενής δεν είναι σε θέση να τις επαναλάβει κατά το χρόνο διενέργειας της κρίσιμης ιατρικής πράξης» (Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας, άρθρο 29). Εάν μια ιατρική πράξη δεν μπορεί να επιφέρει σημαντική παράταση της ζωής, ενώ παράλληλα μειώνει και την ποιότητα ζωής τού ασθενούς, τότε η διακοπή της θεραπείας είναι το καταλληλότερο μέτρο. Δεν είναι πια ιατρικό σφάλμα, ο γιατρός δεν διώκεται. Η προγενέστερη εντολή τού ασθενούς θα τον καθοδηγήσει στη σωστή απόφαση. — Την ώρα που κάνουμε τη διαθήκη μας ψυχίατρος βεβαιώνει ότι δεν έχουμε **κατάθλιψη** που οδηγεί σε σοβαρή διαταραχή της διανοητικής ικανότητας, οπότε στερούμαστε δικαιοπρακτικής ικανότητας. Διαθήκη πριν την **άνοια** ανοϊκού που τώρα "χαίρεται τη ζωή του" ισχύει; Το βασικό επιχείρημα των πολέμων των προγενέστερων οδηγιών. Η τακτική επικαιροποίησή τους, όντας ο υπογράφων δικαιοπρακτικά ικανός, ενισχύει το ότι δεν έχει αλλάξει γνώμη.

Το νομικό πλαίσιο είναι πάρα πολύ σημαντικό, γι' αυτό οι τόσες ερωτήσεις στον νομικό. Οι ψυχοθεραπευτές στην άκρη... Ακούγοντας επί πολλά-πολλά χρόνια τούς ανθρώπους ν' αφηγούνται κομμάτια από τα μύχια της ψυχής τους, είναι πολύ σημαντικό εμείς οι ίδιοι, ο καθένας μας, να αλλάξουμε νοοτροπία στο πώς υποδεχόμαστε τον θάνατο. Πώς ετοιμαζόμαστε για το σημαντικότερο ίσως γεγονός της ζωής μας μέσα στις οικογένειές μας; Ως εάν η διδασκαλία τού Γκάντι «γίνε **εσύ** η **αλλαγή που θέλεις να δεις στον κόσμο**» δέν μας αφορά... Ακριβώς γι' αυτό ο Έλληνας νομοθέτης δεν επιχειρεί να λύσει το πρόβλημα νομοθετικά. — Μόλις μία ή δύο γενιές πριν, δεν ήταν έτσι! Η γιαγιά μου ήταν πιο προοδευτική. Ετοιμάζε το σάβανό της. Αυτό λέει πολλά. Η γενεές επί γενεών **σοφία** τής κοινωνίας έχει χαθεί...

Λέξεις-κλειδιά: *δικαιοπρακτική ανικανότητα, διαθήκη ζωής, προγενέστερες οδηγίες, ιατρικό σφάλμα, προετοιμασία υποδοχής θανάτου, ετοιμασία σαβάνου, υποδοχή θανάτου, προγενέστερες οδηγίες σε κατάθλιψη, προγενέστερες οδηγίες σε άνοια, εντολή και πληρεξουσιότητα πρόληψης, δικαστική συμπαράσταση.*

Session S7 Living wills: Discussion.⁴

Siamopoulos K, Georganda E, Georgiadis G-A, Man from the audience, Siampani K, Sideris D, Skopuli G, Stefopoulos I, Tsolaki M, Dimoliatis I

Summary

Definition of legal capacity and legal incapacity. An application to submit a person to judicial support can be submitted by hir children, spouse, parents, even the sufferer himself. The most suitable person is appointed judicial supporter. In a hunger striker or a Jehovah blood transfusion refuser, it is a criminal offense for the doctor not to comply with the prosecutor's order. "Living will" a non-proper term. "Preventive order and power of attorney" is preferred. Greek legislation does not recognize the advance directives. It does not mean that they do not have any binding power for the doctor. They are criterion for hir decision: *"The previous wishes of the patient must be taken into account by the doctors even if the patient is not able to repeat them at the time of carrying out the critical medical procedure"* (Code of Medical Ethics, article 29). If a medical procedure cannot significantly prolong life, while at the same time reducing the patient's quality of life, then stopping the treatment is the most appropriate measure. It is no longer a medical error. The doctor is not prosecuted. The patient's advance directives will guide hir to the right decision. At the time we make our living will, psychiatrists certify that we do not have depression that leads to a serious impairment of mental capacity. Is a will before the dementia of a currently dementia patient who is now "enjoying hir life" valid? The main argument of the advance

⁴ **Cite** this article: Siamopoulos K, Georganda E, Georgiadis G-A, Man from the audience, Siampani K, Sideris D, Skopuli G, Stefopoulos I, Tsolaki M, Dimoliatis I. «Session S7 Living wills: Discussion». In: «*When Should We Die?* (WnSWD). *Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium, University of Ioannina, April 28-30, 2017.* ISBN 978-960-233-288-7». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper S75: ps 6. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33741> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13457>.

directives' opponents. Regularly updating advance directives, while in legal capacity, reinforces that the signer hasn't changed his mind.

The legal framework is very important, that's why so many questions to the lawyer. Psychotherapists aside. Listening for many, many years to people narrating pieces of their soul, it is very important that we ourselves, each one of us, change our mentality in how we welcome death. How do we prepare for perhaps the most important event of our lives within our families? As if Gandhi's teaching "*be the change you want to see in the world*" doesn't apply to us! — This is why the Greek legislator does not attempt to resolve the problem legislatively. — But just one or two generations before, this was not the case! My grandmother was more progressive. She was preparing her shroud. This is saying a lot. The — for generations and generations — society's wisdom has been lost...

Keywords: *legal incapacity, living will, advance directives, medical malpractice, death-reception preparation, shroud preparation, death reception, preventive order and power of attorney, judicial supporter, advance directives in depression, advance directives in dementia.*

Αποηχογραφημένη Συζήτηση⁵

Κ. Σιαμόπουλος, *ομότιμος καθηγητής Νεφρολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*: Παρακαλώ την κα Σιαμπάνη και τον κ. Γεωργιάδη να μας πλαισιώσουν, να δεχθούμε κάποιες ερωτήσεις ή σχόλια.

Γ. Δημολιάτης: Όσπου να σηκωθεί το πρώτο χέρι, να σας πω ότι, μετά από ένα σύντομο διάλειμμα, θα αρχίσει αμέσως η επόμενη συνεδρία, για να προλάβουμε να φύγουμε ακριβώς στο τέλος της επόμενης συνεδρίας για το Μουσείο Αργυροτεχνίας. Απέξω θα μας περιμένουν λεωφορεία. Επίσης, αύριο το λεωφορείο θα ξεκινήσει από τα Γιάννενα από την Ακαδημία στις 8:30 το πρωί για να φέρει εκείνους που θα παρακολουθήσουν τα βιωματικά και ξανά στις 10:30 για να φέρει εκείνους που θα παρακολουθήσουν τις συνεδρίες που αρχίζουν στις 11:30.

Μιας και είμαι εδώ, ο κ. Γεωργιάδης είναι ο δικηγόρος μου που μαζί του θα μετατρέψουμε αυτό το κείμενο της διαθήκης — [*δείχνει τη διαθήκη ζωής που κρέμεται στο λαιμό του*] που το σέρνω πάντα μαζί μου και που είναι έξω αναρτημένο σε πόστερ — σε νομικό κείμενο ή αλλιώς σε κείμενο που να μη κοντράρεται ευθέως με την ισχύουσα νομοθεσία. Και ευχαριστώ την Κατερίνα και την Ευγενία. Για την Κατερίνα είδατε προηγουμένως, να μη σας πω τίποτα παραπάνω. Για την Ευγενία παραλίγο να συνεργαστούμε πριν κάνα δυο χρόνια. Έκτοτε ανταλλάξαμε κάτι μηνύματα και ήξερα ότι "είναι εκεί". Χάρηκα που τώρα την είδα "και εδώ" δια ζώσης στο Συμπόσιο, και δεν ήξερα αυτό που μας εξομολογήθηκε σήμερα. Ευγενία... [*τα ευκόλως εννοούμενα παραλείπονται ~ για μένα θα είσαι πάντα εκεί*] [*προς το κοινό:*] Η σειρά σας!

Κ. Σιαμόπουλος: Παρακαλώ, η κυρία Σκοπούλη-Δημολιάτη.

Γεωργία Σκοπούλη, *συνταξιούχος παρασκευάστρια*: Ήθελα να ρωτήσω τον κ. Γεωργιάδη, να μας πει, τι σημαίνει δικαιοπρακτική ανικανότητα. Και επίσης, ήθελα να του πω, αν δεν το άκουσε χθες, κάποιος κύριος, νομίζω γιατρός, διευθυντής Μονάδας Εντατικής Θεραπείας, είπε ότι η διαθήκη ζωής δεν έχει καμία εγκυρότητα σύμφωνα με τους νόμους που υπάρχουν στην χώρα μας. Ευχαριστώ!

Γεώργιος-Αλέξανδρος Γεωργιάδης, *δικηγόρος Θεσσαλονίκης, Αστικού Δικαίου και Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου*: Να ξεκινήσω με το πρώτο ερώτημα. Ας το ορίσουμε θετικά τι είναι δικαιοπρακτική ικανότητα. Δικαιοπρακτική ικανότητα είναι η ικανότητα που θέτει το Δίκαιο, απονέμει το Δίκαιο σε ένα πρόσωπο, κατά κανόνα ενήλικο, να αποφασίζει μόνος του αν θα συνάψει συμβάσεις, αν θα επιχειρήσει, αν θα καταρτίσει δικαιοπραξίες, αν θα δεσμευτεί στη συναλλακτική ζωή. Η δικαιοπρακτική ικανότητα είναι αυτή που του επιτρέπει ακριβώς να συμμετέχει στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως αυτή που σας ανέφερα με την ψυχική-διανοητική διαταραχή

⁵ Αποηχογράφηση: Άρτεμις Δάλλα. Επιμέλεια, περίληψη, summary, υποσημειώσεις: Γιάνης Δημολιάτης.

τής συνείδησης, το Δίκαιο αφαιρεί αυτή την ικανότητα από το πρόσωπο, με αποτέλεσμα να κάνουμε λόγο για δικαιοπρακτική ανικανότητα, γεγονός που οδηγεί στην ακυρότητα όλων αυτών των συμβάσεων που το πρόσωπο αυτό θα επιχειρήσει να καταρτίσει μόνο του. Αν έδωσα μία σαφή απάντηση, να προχωρήσω στο δεύτερο ερώτημα.

Γι' αυτό που είπατε "διαθήκη ζωής", ένας όρος με τον οποίο εγώ δεν συμφωνώ, τον βρίσκω αδόκιμο γιατί διαθήκη είναι μόνο η δικαιοπραξία εκείνη με την οποία ένα πρόσωπο ορίζει και προσδιορίζει πώς θα διανεμηθούν τα περιουσιακά του στοιχεία για το χρόνο μετά το θάνατό του. Άλλωστε όλες οι διαθήκες γίνονται εν ζωή, καμία διαθήκη δεν γίνεται μετά το θάνατο. Άρα αποφεύγω τον όρο διαθήκη ζωής. Προτιμώ να μιλώ, να κάνω χρήση του όρου 'εντολή και πληρεξουσιότητα πρόληψης', για κανέναν άλλο λόγο παρά διότι αυτοί οι δύο θεσμοί είναι εκείνοι, οι οποίοι είναι πλησιέστεροι στους αντίστοιχους ξένους θεσμούς. Διότι, όπως ανέφερα, η ελληνική νομοθεσία δε γνωρίζει, δεν αναγνωρίζει αυτές τις προγενέστερες οδηγίες. Το γεγονός ότι δεν τις αναγνωρίζει, **δέν σημαίνει** ότι δεν έχουν οποιαδήποτε δεσμευτική ισχύ για τον γιατρό. Πράγματι η ελληνική νομοθεσία είναι πάρα πολύ αυστηρή. Δυστυχώς δεν επιτρέπει στους ασθενείς – στο χρόνο που τους επιτρέπει η συνείδησή τους να αποφασίζουν – να δεσμεύσουν τον ιατρό για την περίπτωση της δικαιοπρακτικής ανικανότητάς τους. Ωστόσο, όπως ανέφερα και στην εισήγηση, υπάρχει μία διάταξη στον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας, είναι το άρθρο 29, που ορίζει ότι *οι προγενέστερες επιθυμίες του ασθενούς οφείλουν να λαμβάνονται υπόψη από τους γιατρούς ακόμη και αν ο ασθενής δεν είναι σε θέση να τις επαναλάβει κατά το χρόνο διενέργειας της κρίσιμης ιατρικής πράξης*. Αυτό τι σημαίνει; Δε σημαίνει ότι ο ιατρός δεσμεύεται να τις ακολουθήσει. Ωστόσο, στη στάθμιση που θα κάνει αν πρέπει να συνεχίσει ή να διακόψει τη θεραπεία, ή να προβεί ή να μη προβεί στην ιατρική πράξη, οι προγενέστερες οδηγίες, οι προγενέστερες εντολές του ασθενούς μπορούν να αποτελέσουν ένα κριτήριο για την απόφασή του. Απλώς τις συνεκτιμά. Όπως είπα, εάν θεωρήσουμε ότι η επιχείρηση συγκεκριμένης ιατρικής πράξης δεν μπορεί να επιφέρει, να οδηγήσει σε σημαντική παράταση της ζωής, ενώ παράλληλα μειώνει και την ποιότητα ζωής του ασθενούς προκαλώντας του και φυσικό πόνο,⁶ τότε η διακοπή της θεραπείας είναι το καταλληλότερο μέτρο. Δεν είναι πια ιατρικό σφάλμα. Και άρα **ο γιατρός δεν διώκεται**. Στην περίπτωση λοιπόν αυτή, όταν ο γιατρός καλείται να επιλέξει ανάμεσα στο να προβεί ή στο να μην προβεί στη συγκεκριμένη θεραπεία, η προγενέστερη επιθυμία, οδηγία, εντολή του ασθενούς είναι αυτή η οποία θα τον καθοδηγήσει για να λάβει τη σωστή απόφαση.

Κ. Σιαμόπουλος: Μια και είμαστε σε αυτό το περιεχόμενο, να κάνω εγώ μια ερώτηση. Ποιος θα κάνει επίκληση του Δικαστηρίου; Ποιος θα καλέσει τον δικαστή να τοποθετήσει τον δικαστικό συμπαραστάτη; Και, επειδή βλέπω τη δουλειά του πολύ σοβαρή και δύσκολη, αυτός τι πρέπει να είναι και ποιος πρέπει να είναι;

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Σύμφωνα με το νόμο, την αίτηση για υποβολή ενός προσώπου σε δικαστική συμπαραστάση μπορούν να υποβάλουν τα τέκνα, ο/η σύζυγος ή οι γονείς του πάσχοντος και, από το 1996 και μετά, και ο ίδιος ο πάσχων. Οποιοσδήποτε τρίτος, αδερφός, συγγενής, φίλος, ο ιατρός, μπορεί με αίτησή του στον εισαγγελέα να ζητήσει διά του εισαγγελέα την δρομολόγηση της διαδικασίας για κήρυξη του προσώπου σε καθεστώς δικαστικής συμπαραστάσης. Δικαστικός συμπαραστάτης διορίζεται ορισμένο πρόσωπο από το φιλικό ή το συγγενικό περιβάλλον του ασθενούς. Μάλιστα ο ίδιος ο ασθενής, εάν υποβάλει αυτοπροσώπως την αίτηση για κήρυξή του σε καθεστώς δικαστικής συμπαραστάσης μπορεί να επιλέξει και το πρόσωπο του δικαστικού συμπαραστάτη του. Κρατεί η άποψη στην νομική θεωρία ότι η επιλογή αυτή του ασθενούς είναι δεσμευτική για το δικαστήριο. Δηλαδή αν ο ασθενής επιλέξει το πρόσωπο Χ το δικαστήριο δεν μπορεί να εκδώσει αντίθετη απόφαση. Ωστόσο έχει διατυπωθεί, μεμονωμένα, και η αντίθετη γνώμη, στηριζόμενη ακριβώς στο επιχείρημα ότι αφού ο δικαστικός συμπαραστάτης ασκεί λειτούργημα, το δικαστήριο θα πρέπει να επιλέξει αυτόν που

⁶ Παράταση 'διάρκειας ζωής' με αρνητική 'ποιότητα ζωής' αφαιρεί ζωή, δεν προσθέτει. Η σχέση διάρκειας και ποιότητας στο: Δημολιάτης Γ. «Νυν απολύεις τον δούλον σου Δέσποτα. Πραγματεία περί αρνητικής ζωής: ένα πείραμα σκέψης και ένα υπόδειγμα συνδυασμού ποσότητας και ποιότητας ζωής». Στο: Κυριόπουλος Γ, Λιονής Χ, Σουλιάτης Κ, Τσάκος Γ (επιμ). *Η ποιότητα στις υπηρεσίες υγείας*. Θεμέλιο, Αθήνα 2003: σελίδες 14, 26-56. [PDF](#).

θεωρεί το ίδιο ως τον καταλληλότερο για να διεκπεραιώσει τα καθήκοντα που απορρέουν από το λειτούργημά του.

Κ. Σιαμόπουλος: Πολύ ενδιαφέροντα όλα αυτά, αλλά έχουμε κι άλλες δύο ομιλίες. Μήπως υπάρχουν και κάποιες άλλες ερωτήσεις, σχόλια για τις άλλες δύο ομιλίες; Αν δεν υπάρχουν να συνεχίσουμε. Ο κ. Σιδερός.

Δημήτρης Σιδερός, ομότιμος καθηγητής Καρδιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: ⁷ Υπάρχουν και περιπτώσεις που συνειδητά το άτομο θέλει να φύγει από τη ζωή με κάποιον τρόπο. Κι ο Εισαγγελέας διατάζει όχι. Παραδείγματος χάριν, κάποιος κάνει απεργία πείνας και ο Εισαγγελέας διατάζει τον γιατρό «θρέψτε τον με τη βία». Ή ο άρρωστος είναι μάρτυρας του Ιεχωβά και αρνείται να πάρει μετάγγιση, αυτός ή το παιδί του. Αρνείται ο πατέρας να επιτρέψει να πάρει μετάγγιση το παιδί και ο Εισαγγελέας επεμβαίνει. Ο γιατρός τι είναι υποχρεωμένος να κάνει; Υπάρχει απάντηση;

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Η απάντηση είναι εύκολη και **ωμή**. Εάν δεν συμμορφωθεί προς την εισαγγελική παραγγελία, ο ιατρός τελεί ποινικό αδίκημα. Το αν ηθικά πρέπει να συμμορφωθεί ή δεν πρέπει να συμμορφωθεί είναι ένα άλλο θέμα. Χωρεί πολύ μεγάλη συζήτηση φυσικά, αποτέλεσμα της οποίας μπορεί να αποτελέσει η αλλαγή του νομικού καθεστώτος.

Κ. Σιαμόπουλος: Παρακαλώ.

Μ. Τσολάκη, καθηγήτρια Νευρολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Πρόεδρος Πανελληνίας Ομοσπονδίας Νόσου Αλτσχάιμερ: Επειδή καταλαβαίνω ότι πρόκειται να γίνει νομοθεσία στο μέλλον για όλα αυτά τα θέματα...

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Όχι, δεν πρόκειται.

Μ. Τσολάκη: ... ε, κάποια στιγμή ίσως θα βρεθούμε στην ανάλογη θέση να ακολουθήσουμε την ευρωπαϊκή νομοθεσία, έτσι ώστε να υπάρχει νομοθεσία για το πώς θέλουμε να περάσουμε τα τελευταία χρόνια της ζωής μας ή πώς θα θέλαμε να πεθάνουμε, θα έλεγα το εξής: Την ώρα που αποφασίζουμε να κάνουμε τη διαθήκη μας για το πώς θέλουμε να πεθάνουμε αν βρεθούμε σε αυτή ή στην άλλη κατάσταση, θα πρέπει να εξεταζόμαστε για δύο κυρίως πράγματα. Το ένα είναι αν εκείνο τον καιρό έχουμε **κατάθλιψη**, επομένως αν είμαστε απογοητευμένοι από τον τρόπο που ζούμε και επομένως – βλέποντας ίσως τον πατέρα ή τη μητέρα μας, που θεωρούμε ότι ταλαιπωρήθηκε κατά τη διαδικασία του θανάτου – αποφασίζουμε κάτω από συναισθηματική πίεση. Και το δεύτερο είναι, ότι η εμπειρία μου με χιλιάδες πια ηλικιωμένους ανθρώπους με **άνοια** που διατηρούν ακόμη την ικανότητα του λόγου, ενώ είναι στο τελικό στάδιο της άνοιας, κανένας δεν θέλει να πεθάνει όταν δεν έχει κατάθλιψη. Επομένως μπορεί σε κάποια φάση της ζωής μας, σε αυτή τη φάση που είμαι εγώ, να πω ότι "εγώ όταν θα φτάσω να έχω άνοια, παιδιά μου μη με στηρίζετε, αφήστε με να πεθάνω όταν δεν θέλω να φάω", αλλά εγώ εκείνο τον καιρό να μη θέλω να πεθάνω, γιατί χαίρομαι πάρα πολύ τη ζωή με τα εγγόνια μου, τα οποία μου δείχνουν την αγάπη τους, με τον σύζυγο ο οποίος ίσως για πρώτη φορά στη ζωή του μου δείχνει τόση αφοσίωση, και να ζω πραγματικά τις όμορφες ώρες της ζωής που ποτέ δε φανταζόμουν ότι θα ζήσω. Επομένως, αυτά η νομοθεσία μπορεί να τα λύσει; Ευχαριστώ.

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Να σας απαντήσω σε αυτό. Αυτή τη στιγμή δεν έχει συσταθεί κάποια νομοπαρασκευαστική επιτροπή και δεν φαίνεται και στο μέλλον να ιδρύεται μία τέτοια επιτροπή για να αντιμετωπίσει τα συγκεκριμένα ζητήματα, τα οποία σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες έχουν ρυθμιστεί, όχι όμως πλήρως. Και οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες αντιμετωπίζουν πολλά σοβαρά νομικά και άλλα προβλήματα, βιοηθικής κυρίως. Ως προς το πρώτο ζήτημα που θίξατε, σχετικά με το αν θα πρέπει να ελέγξουμε αν το πρόσωπο κατά το χρόνο που εξέφρασε αυτές τις επιθυμίες έπασχε από κατάθλιψη ή όχι. Ως προς το ζήτημα αυτό θα σας απαντήσω το εξής: Αν η **κατάθλιψη** ήταν σε τόσο προχωρητικό στάδιο που οδηγεί σε σοβαρή διαταραχή της διανοητικής ικανότητας, τότε το πρόσωπο αυτό στερείται

⁷ Σιδερός Δ. *Τα Εγώ μας: γέννηση, θάνατος, αθανασία*. [YouTube=BH1cBCwXgsk](https://www.youtube.com/watch?v=BH1cBCwXgsk) 17:09. 1ο Διεπιστημονικό Συμπόσιο Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Σάββατο 29-4-2017: συνεδρία Σ3: Ο προγραμματισμένος θάνατος. Κείμενο: > Κορυφή πρώτης σελίδας > ΠΡΑΚΤΙΚΑ > Συνεδρία Σ3.

της δικαιοπρακτικής ικανότητάς του, με αποτέλεσμα οι οδηγίες που είχε δώσει υπό μορφή εντολής, είναι άκυρες, και άρα φυσικά δε δεσμεύουν κανέναν. Ως προς το δεύτερο ζήτημα, είναι και το βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιούν οι πολέμιοι της εντολής πρόληψης. Ότι δηλαδή το πρόσωπο από το χρόνο που συνέταξε το πληρεξούσιο πρόληψης μέχρι το χρόνο επιχείρησης της όποιας ιατρικής πράξης έχει **μεταβάλει** τη γνώμη του. Αυτή είναι φυσικά μία άποψη, η οποία είναι πάρα πολύ σοβαρή και πρέπει να συνεκτιμηθεί όταν κάποια στιγμή ο Έλληνας νομοθέτης αποφασίσει ότι θα ρυθμίσει το ζήτημα θετικά.⁸

Μ. Τσολάκη: Οι ασθενείς με κατάθλιψη δεν στερούνται δικαιοπρακτικής ικανότητας. Οι ασθενείς με κατάθλιψη δεν στερούνται τη δικαιοπρακτική ικανότητα, διότι έχουν βούληση...

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Υπό προϋποθέσεις, το κρίνει ο ψυχίατρος.

Μ. Τσολάκη: Και έχουν νόσηση. Έχουν βούληση και νόσηση.

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Το κρίνει πάντοτε ο ψυχίατρος.

Μ. Τσολάκη: Ακριβώς. Αλλά δεν στερούνται.

Γ.-Α. Γεωργιάδης: Σε σχέση με συγκεκριμένη πράξη πάντοτε. Εάν έχουν ικανότητα κατάρτισης συγκεκριμένης πράξης.

Κ. Σιαμόπουλος: Ευχαριστούμε κύριε Γεωργιάδη. Ένα τελευταίο σχόλιο από την κα Σιαμπάνη.

Κατερίνα Σιαμπάνη, Ψυχοθεραπεύτρια-Ψυχολόγος, MSc Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, Εκπαιδύτρια & Επόπτρια Gestalt: Αυτό που τελευταία θα ήθελα να πω εγώ και να μοιραστώ μαζί σας είναι ότι καταλαβαίνω ότι το νομικό πλαίσιο είναι πάρα πολύ σημαντικό, γι' αυτό και γίνονται και τόσες ερωτήσεις στον νομικό. Εμάς τους ψυχοθεραπευτές μάς αφήσατε λίγο στην άκρη. Η γνώμη μου και η άποψη μου ακούγοντας επί πολλά-πολλά χρόνια τους ανθρώπους ν' αφηγούνται κομμάτια από τα μύχια της ψυχής τους, είναι ότι είναι πολύ σημαντικό **εμείς οι ίδιοι**, ο καθένας μας, σαν άτομα, να αλλάζουμε. Να αλλάζουμε νοοτροπία, ν' αλλάζουμε στάση, ακόμα και απέναντι στο πώς υποδεχόμαστε τον θάνατο. Αυτό για μένα είναι πολύ σημαντικό. Περίμενα λίγο ότι θα σας είχα προκαλέσει σε αυτή την πρόσκληση, να δούμε **πώς ετοιμαζόμαστε** για το σημαντικότερο ίσως γεγονός της ζωής μας, και πώς με κάποιο τρόπο προετοιμαζόμαστε και μέσα στις οικογένειές μας γι' αυτό. Αλλά όπως τελικά διαπιστώνω – και σας το μοιράστηκα προηγουμένως – και από εσάς σαν κοινό, είναι ότι σαν να μην έχουμε και τόσο πολύ να κάνουμε αυτό που έλεγε ο Γκάντι «*γίνε εσύ η αλλαγή που θέλεις να δεις στον κόσμο*» και ενδεχόμενα και στο νομικό πλαίσιο της χώρας. Ευχαριστώ.

Γ.Α. Γεωργιάδης: Αν μου επιτρέπετε, μόνο ένα σχόλιο. Το γεγονός ότι δεν προκαλέσατε το κοινό να αντιμετωπίσει αυτά τα ζητήματα συμπίπτει με το γεγονός ότι ο Έλληνας νομοθέτης δεν επιχειρεί να λύσει νομοθετικά αυτά τα ζητήματα.

Ανδρας από το ακροατήριο [δεν φαίνεται]: Σωστό!

Κ. Σιαμόπουλος: Ευχαριστούμε πάρα πολύ.

Ιωάννης Στεφόπουλος, Τεχνικός Επικοινωνιών, Ασφαλιστικός Σύμβουλος:⁹ Πάντως Κατερίνα, η γιαγιά μου ήταν πιο προοδευτική. Ετοίμαζε το σάβανό της. Αυτή η ενέργεια, που έκανε, έλεγε πολλά.

Πήραν το λόγο (αλφαβητικά): Ανδρας από το ακροατήριο (1), Γεωργιάδης (9), Δημολιάτης (1), Σιαμόπουλος (7: Πρόεδρος της συνεδρίας), Σιαμπάνη (1), Σιδεράς (1), Σκοπούλη (1), Στεφόπουλος (1), Τσολάκη (5).

⁸ «Η τακτική επικαιροποίησή τους, όντας ο υπογράφων δικαιοπρακτικά ικανός, ενισχύει το ότι δεν έχει αλλάξει γνώμη.» Γιάνης Δημολιάτης: προσωπική επικοινωνία με τον κ. Γ-Α Γεωργιάδη.

⁹ Στεφόπουλος Ι. «*Καλά κι ωραία, ήλθα! Πώς φεύγω; Συνδιάλεξη με τον εαυτόν μου.*» Πόστερ, αναρτημένο σε όλη τη διάρκεια του Συμποσίου. Άρθρο: > Κορυφή πρώτης σελίδας > ΠΡΑΚΤΙΚΑ > Συνεδρία Π6.